

REGUŁOWO-MODELOWE SKORUPOWE SYSTEMY EKSPERTOWE

**Część 3: Systemy elementarne i rozwinięte z
ocenami**

**Antoni Niederliński
Uniwersytet Ekonomiczny
w Katowicach**

antoni.niederlinski@ue.katowice.pl

Koniec pewnego rozdziału...

Wszystkie systemy ekspertowe dotychczas omawiane korzystały z baz wiedzy wywodzących się z dokumentów

**logicznie i arytmetycznie deterministycznych
(LAD)**

Dokument papierowy jest typu LAD, jeżeli wynik procedowania tego dokumentu, niezależnie od osoby procedującej, daje dla tych samych danych takie same wnioski i takie same wyniki.

Ukryty niedeterminizm (1)

Dokument „papierowy” typu LDA może jednak zawierać **ukryty niedeterminizm**, którego źródłem są:

- modele relacyjne, np.
model_r(1, "bez warunku", "Dobre zabezpieczenie",
" <=, <=" , ["A", "zabezpieczenie", "B"], 1)
- warunki dopytywalne, np.
"dobra reputacja"

Ukryty niedeterminizm (2)

Determinizm logiczno-arytmetyczny - właściwość dokumentów "papierowych", których procedowanie dla jednakowych danych wejściowych daje zawsze jednakowe wnioski (determinizm logiczny) i jednakowe wyniki (determinizm arytmetyczny), niezależnie od osoby procedującej.

Niedeterminizm ukryty: nieokreśloność warunków dopytywalnych i przedziały wartości dla modeli relacyjnych.

Ukryty niedeterminizm (1)

Dla warunku dopytywalnego, np.:

"dobra reputacja"

chcemy zadeklarować ocenę tego warunku.

W tym celu posługujemy się modelem:

"Ocena_dobra reputacja"

Ukryty niedeterminizm (1a)

"Ocena_Dobre reputacja"

Ocena_ jest słowem kluczowym generującym pytanie o wartość zmiennej Dobra reputacja

Pytanie ma postać:

`Określ wartość argumentu:
Ocena_Dobre reputacja`

Ukryty niedeterminizm (2)

Uwzględnienie ukrytego niedeterminizmu, np. przez deklarowanie **ocen** dla wniosków modeli relacyjnych, np. dla modelu relacyjnego:

```
model_r(100,"bez warunku","Dobre zabezpieczenie",  
        "<=,<=","A","zabezpieczenie","B",1)
```

chcemy zadeklarować ocenę zmiennej:

"Dobre zabezpieczenie"

W tym celu posługujemy się modelem:

"Ocena_Dobre zabezpieczenie"

Ukryty niedeterminizm (2a)

"Ocena_ Dobre zabezpieczenie"

Ocena_ jest słowem kluczowym generującym pytanie o wartość zmiennej **Dobre zabezpieczenie**

Pytanie ma postać:

'Określ ocenę spełnienia wniosku na skali 1-10:'

Oceny (1)

- Oceny zmiennych logicznych są liczbami rzeczywistymi z przedziału $[1, \dots, 10]$
- Ocena = 10 jest oceną bardzo dobrą,
Ocena = 1 jest oceną dostateczną.
- **Oceny są ortogonalne względem logiki**

Oceny (2) - ortogonalność

- Dedukcja logiczna dokonywana przez system wnioskujący nie zniekształca przebiegu tworzenia ocen przez tenże system wnioskujący.
- Tworzenie ocen przez system wnioskujący nie zniekształca *przebiegu dedukcji* logicznej dokonywanej przez tenże system wnioskujący.

Oceny dla zmiennych logicznych: warunków dopytywalnych i wniosków reguł

Zachowane wszystkie prawa algebry logiki

Zmienna logiczna bez oceny

Zmienna logiczna z oceną

Zmienna logiczna swobodna

Zmienna logiczna prawdziwa

Zmienna logiczna nieprawdziwa

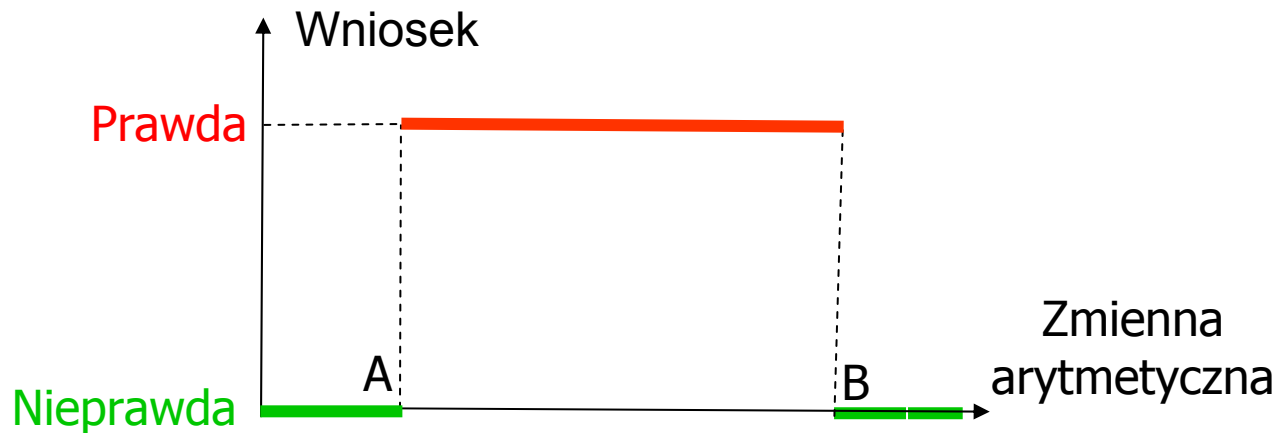

Ocena zmiennej logicznej

Oceny dla wniosków modeli relacyjnych

'Wniosek' jest prawdą jeżeli $A \leq \text{Zmienna arytmetyczna} \leq B$

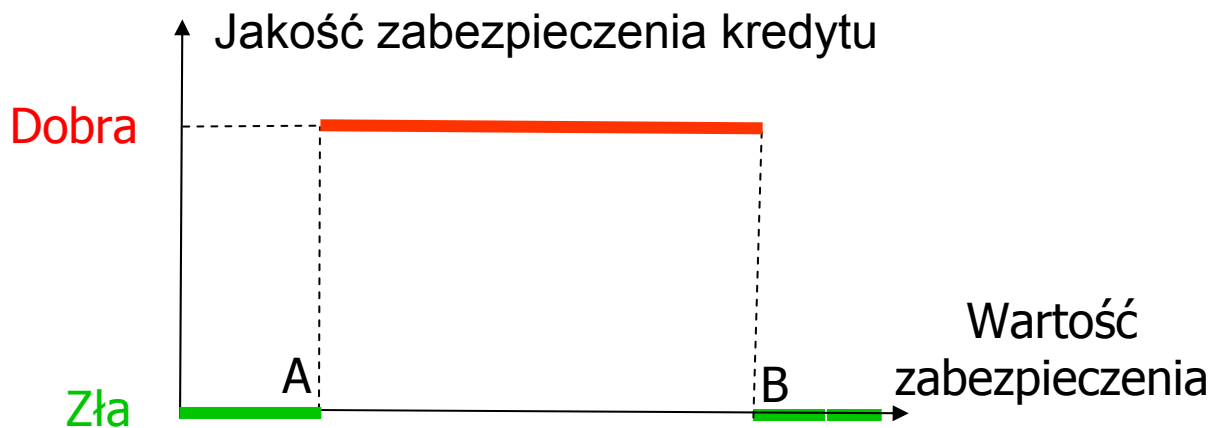

$\left. \begin{array}{l} 1 \quad 10 \\ 10 \quad 1 \end{array} \right\}$ Dwie definicje skali ocen dla zmiennej logicznej 'Wniosek'

Oceny (5) – wybór skali ocen

'Wniosek' określa jakość zabezpieczenia kredytu

Zabezpieczenie jest dobre jeżeli $A \leq \text{Wartość zabezpieczenia} \leq B$

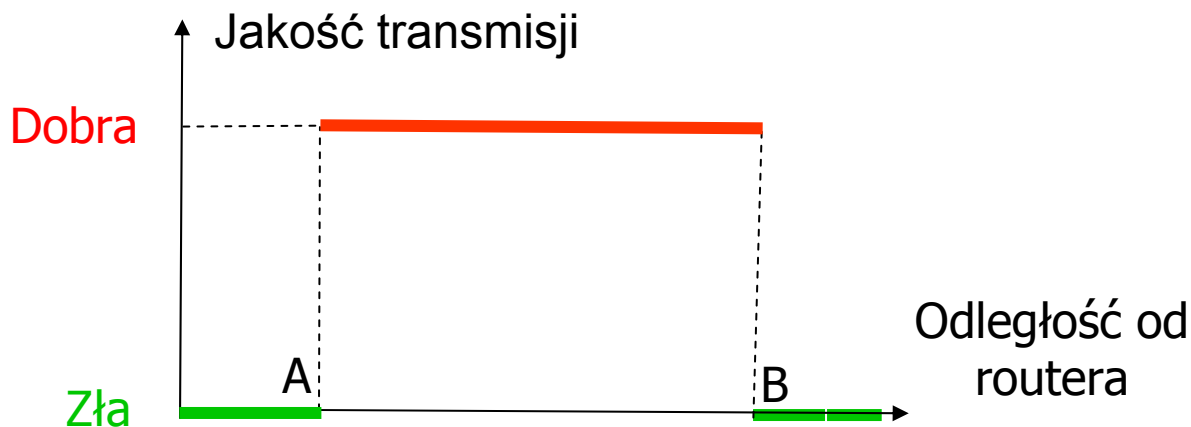
1 10

Im bliżej górnego kresu tym lepsze zabezpieczenie

Oceny (6) – wybór skali ocen

‘Wniosek’ określa jakość transmisji bezprzewodowej

Transmisja jest dobra jeżeli $A \leq \text{Odległość od routera} \leq B$

10 1

Im bliżej dolnego kresu tym lepsza transmisja

Co zrobić jeżeli :

'Wniosek' jest prawdą jeżeli $A \leq$ Zmienna arytmetyczna

'Wniosek' jest prawdą jeżeli Zmienna arytmetyczna $\leq B$

Żadna zmienna arytmetyczna opisująca rzeczywistość nie jest nigdy nieograniczenie duża lub nieograniczenie mała.

Właściwość ta dała o sobie znać przy okazji wprowadzania ocen.

A więc relacje:

'Wniosek' jest prawdą jeżeli $A \leq$ Zmienna arytmetyczna

'Wniosek' jest prawdą jeżeli Zmienna arytmetyczna $\leq B$

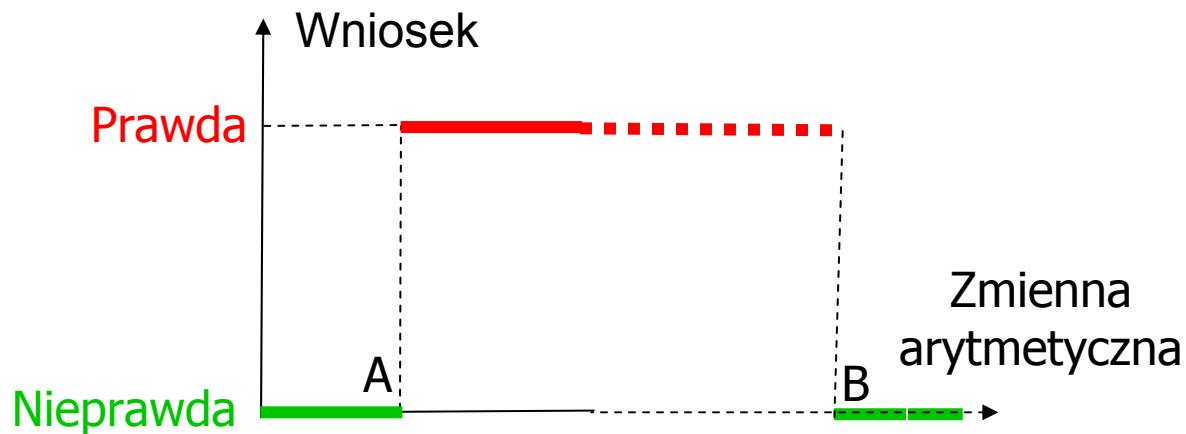
należy zastąpić relacją:

'Wniosek' jest prawdą jeżeli $A \leq$ Zmienna arytmetyczna $\leq B$

Zmienna arytmetyczna jest ograniczona od dołu

Jej ocena wymaga uzupełnienia zmiennej arytmetycznej domyślnym kresem górnym B.

‘Wniosek’ jest prawdą jeżeli $A \leq$ Zmienna arytmetyczna

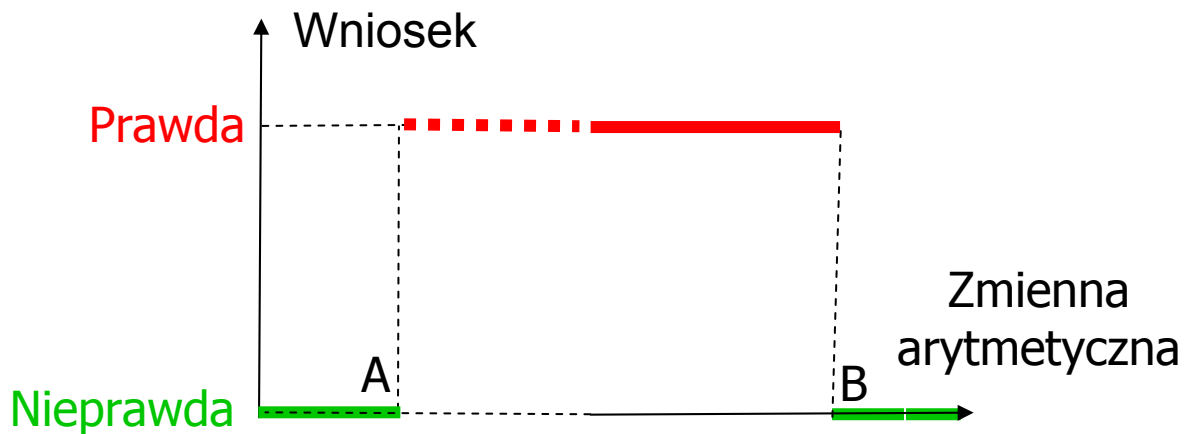

$\left. \begin{array}{l} \overbrace{1 \quad 10} \\ \underbrace{10 \quad 1} \end{array} \right\} \text{Dwie definicje skali ocen dla}$
 $\text{zmiennej logicznej 'Wniosek'}$

Zmienna arytmetyczna jest ograniczona od góry

Jej ocena wymaga uzupełnienia zmiennej arytmetycznej domyślnym kresem dolnym A.

'Wniosek' jest prawdą jeżeli Zmienna arytmetyczna $\leq B$

$\left. \begin{array}{l} 1 \quad 10 \\ 10 \quad 1 \end{array} \right\}$ Dwie definicje skali ocen dla zmiennej logicznej 'Wniosek'

Cechy ocen

Stosowanie ocen nie wymaga rezygnacji z *zasady wyłączonego środka* ("*tertium non datur*"), zgodnie z którą **każde zdanie jest albo prawdą, albo nieprawdą.**

Stosowanie *ocen* nie narusza tej zasady: wnioski i warunki dopytywalne pozostają albo prawdziwe, albo nieprawdziwe, lecz zyskują dodatkowy (*nie-arystotelesowy*) atrybut, którym jest ich *ocena*.

Cechy ocen (4)

Oceny można deklarować dla:

- 1) warunków dopytywalnych
- 2) wniosków modeli relacyjnych

Oceny te mogą być propagowane na oceny wniosków reguł.

Oceny (4a)

Ocena zmiennej logicznej o nazwie "zmienna"
jest zmienną arytmetyczną o nazwie

"Wartość_zmienna"

i wartości z przedziału $[1, \dots, 10]$,

Np. dla zmiennej logicznej:

"Dobre zabezpieczenie"

może być:

"Wartość_Dobre zabezpieczenie" = "7"

Oceny (4b)

Dla wprowadzenia ocen użyteczny jest model arytmetyczny

model(Nr, "Warunek Startowy", "Wartość_zmienna", "Ocena_zmienna",

"=", "0", 1)

dla operacji:

"Ocena_zmienna"

Generuje zapytanie o wartość argumentu "zmienna" i przyrównujący odpowiedź do wartości zmiennej "Wartość_zmienna".

Ocena_ - jest słowem kluczowym

Oceny (5)

```
model (110,"bez warunku","Wniosek",  
      "Argument",">=","Kres_dolny",1)
```

Dla tego modelu można wprowadzić ocenę prawdziwego wniosku "Wniosek" za pomocą modelu arytmetycznego podstawowego o postaci:

```
model(111,"Wniosek","Wartość Wniosek",  
      "Ocena_Wniosek","=","0",1)
```

Model ten generuje zapytanie o ocenę zmiennej logicznej "Wniosek" i przyrównujący odpowiedź do wartości zmiennej arytmetycznej "Wartość Wniosek".

Oceny (6)

Inny użyteczny model:

```
model(Nr,"Warunek Startowy","Liczba",  
      "Nr_reguły","liczba_warunków_reguły","0",1)
```

"liczba_warunków_reguły" - operacja arytmetyczna wyznaczająca wartość zmiennej "Liczba" jako liczbę warunków reguły "Nr_reguły"

Obliczanie liczby warunków reguły 'na piechotę' może czasem być kłopotliwym źródłem pomyłek.

Propagacja oceny warunków na ocenę wniosku

Można ją dokonać na szereg różnych sposobów:

1. Wartość wniosku można wyznaczyć jako średnią wartości warunków.
2. Wartość wniosku można wyznaczyć jako minimum wartości warunków.
3. Wartość wniosku można wyznaczyć jako maksimum wartości warunków.

Wartość wniosku jako średnia wartości warunków (1)

Dana są reguły:

`reguła(1, "Wniosek", ["Warunek_11", "Warunek_21",
"Warunek_31"], 1)`

`reguła(2, "Wniosek", ["Warunek_12", "Warunek_22",
"Warunek_32"], 1)`

z których tylko jedna może być spełniona.

Wartość wniosku jako średnia wartości warunków (2)

Jeżeli chcemy obliczyć wartość wniosku "Wniosek", musimy zastąpić je regułami:

**reguła(1, "Wniosek_1", ["Warunek_11", "Warunek_21",
"Warunek_31"], 1)**

**reguła(2, "Wniosek_2", ["Warunek_12", "Warunek_22",
"Warunek_32"], 1)**

**reguła(3, "Wniosek", ["Wniosek_1",
"Wartość Wniosek_1 > 0"], 1)**

**reguła(4, "Wniosek", ["Wniosek_2",
"Wartość Wniosek_2 > 0"], 1)**

Wartość wniosku jako średnia wartości warunków (3)

1) Wyznaczamy sumę ocen warunków dla "Wniosek_1":

```
model_r(101,"Wniosek_1","Wartość Wniosek_1","+",  
        ["Ocena_Warunek_11",  
         "Ocena_Warunek_21",  
         "Ocena_Warunek_31"],1)
```

2) Wyznaczamy liczbę warunków reguły o numerze 1:

```
model(102,"Wniosek_1","Liczba warunków Wniosek_1","1",  
       "liczba_warunków_reguły", "0",1)
```

Wartość wniosku jako średnia wartości warunków (3)

3) Wyznaczamy średnią ocenę dla "Wniosek_1":

```
model_r(103,"Wniosek_1", "Średnia ocena Wniosek_1",  
        "Wartość Wniosek_1","/",  
        " Liczba warunków Wniosek_1",1)
```

4) Zaokrąglamy średnią ocenę do dwóch pozycji po przecinku:

```
model(104,"Wniosek_1","Wartość finalna Wniosek_1 ",  
      "Średnia ocena Wniosek_1", „zaokrąglenie do N”,  
      "2", 1)
```

Wartość wniosku jako średnia wartości warunków (4)

5) Dodatkowo tworzymy model:

```
model(103,"Wniosek_1",  
      "Wartość finalna Wniosek_1 > 0",  
      "Wartość finalna Wniosek_1", ">","0",1)
```

dzięki któremu przy wnioskowaniu wstecz weryfikującym hipotezę **"Wniosek_1"** zostanie również wyznaczona **"Wartość finalna Wniosek_1"**

Wartość wniosku jako średnia wartości warunków (5)

1) Wyznaczamy sumę ocen warunków dla "Wniosek_2":

```
model_r(1010,"Wniosek_2","Wartość Wniosek_2","+",  
        ["Ocena_Warunek_12",  
         "Ocena_Warunek_22",  
         "Ocena_Warunek_32"],1)
```

2) Wyznaczamy liczbę warunków reguły o numerze 2:

```
model(1020,"Wniosek_2","Liczba warunków Wniosek_2", "2",  
       "liczba_warunków_reguły", "0",1)
```

Wartość wniosku jako średnia wartości warunków (6)

5) Dodatkowo tworzymy model:

```
model(1030,"Wniosek_2",  
      "Wartość finalna Wniosek_2 > 0",  
      "Wartość finalna Wniosek_2", ">","0",1)
```

dzięki któremu przy wnioskowaniu wstecz weryfikującym hipotezę "**Wniosek_2**" zostanie również wyznaczona "**Wartość finalna Wniosek_2**"

Wartość wniosku jako minimum wartości warunków (1)

Dana są reguły:

```
reguła(1, "Wniosek", ["Warunek_11", "Warunek_21",  
"Warunek_31"], 1)
```

```
reguła(2, "Wniosek", ["Warunek_12", "Warunek_22",  
"Warunek_32"], 1)
```


Wartość wniosku jako minimum wartości warunków (2)

Jeżeli chcemy obliczyć wartość wniosku "Wniosek", musimy zastąpić je regułami:

reguła(1, "Wniosek_1", ["Warunek_11", "Warunek_21", "Warunek_31"], 1)

reguła(2, "Wniosek_2", ["Warunek_12", "Warunek_22", "Warunek_32"], 1)

reguła(3, "Wniosek", ["Wniosek_1", "Wartość Wniosek_1 > 0"], 1)

reguła(4, "Wniosek", ["Wniosek_2", "Wartość Wniosek_2 > 0"], 1)

Wartość wniosku jako minimum wartości warunków (3)

1) Wyznaczamy minimum ocen warunków:

```
model_r(101,"Wniosek_1","Wartość Wniosek_1", "min_list",  
        ["Ocena_Warunek_11",  
         "Ocena_Warunek_21",  
         "Ocena_Warunek_31"],1)
```

2) Zaokrąglamy wartość wniosku **Wniosek_1** do 2 pozycji po przecinku:

```
model(102,"Wniosek_1","Wartość finalna Wniosek_1",  
      "Wartość Wniosek_1","zaokrąglenie_do_N","2", 1)
```

Wartość wniosku jako minimum wartości warunków (4)

5) Dodatkowo tworzymy model:

```
model(103,"Wniosek_1",  
      "Wartość finalna Wniosek_1 > 0",  
      "Wartość finalna Wniosek_1", ">","0",1)
```

dzięki któremu przy wnioskowaniu wstecz weryfikującym hipotezę **"Wniosek_1"** zostanie również wyznaczona **"Wartość finalna Wniosek_1"**

Wartość wniosku jako minimum wartości warunków (5)

1) Wyznaczamy minimum ocen warunków:

```
model_r(1010,"Wniosek_2","Wartość Wniosek_2", "min_list",  
        ["Ocena_Warunek_12",  
         "Ocena_Warunek_22",  
         "Ocena_Warunek_32"],1)
```

2) Zaokrąglamy wartość wniosku **Wniosek_2** do 2 pozycji po przecinku:

```
model(1020,"Wniosek_2","Wartość finalna Wniosek_2",  
      "Wartość Wniosek_2","zaokrąglenie_do_N","2", 1)
```

Wartość wniosku jako minimum wartości warunków (6)

5) Dodatkowo tworzymy model:

```
model(1030,"Wniosek_2",  
      "Wartość finalna Wniosek_2 > 0",  
      "Wartość finalna Wniosek_2", ">","0",1)
```

dzięki któremu przy wnioskowaniu wstecz weryfikującym hipotezę "**Wniosek_2**" zostanie również wyznaczona "**Wartość finalna Wniosek_2**"

Analiza SWOT (1)

Jedna z podstawowych i popularnych heurystycznych technik analitycznych, umożliwiających porządkowanie informacji o szeroko rozumianym stanie obiektu i jego otoczeniu w celu określenia równie szeroko rozumianej strategii zarządzania tym obiektem.

Analiza SWOT (2)

- Obiektem tym może być np. firma lub projekt.
- Możemy *SWOT* również zastosować do siebie (*SWOT YOURSELF*).
- Przyjmujemy w dalszym ciągu, że obiektem tym jest firma.

Analiza SWOT (3)

Istota *SWOT* : przyporządkowaniu informacji o stanie firmy i otoczenia firmy czterem grupom czynników strategicznych:

- **S (*Strengths*)** – mocne strony firmy (MSF): wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanej firmy.
- **W (*Weaknesses*)** – słabe strony firmy (SSF): wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanej firmy.
- **O (*Opportunities*)** – możliwości w otoczeniu firmy (MOF): wszystko to co w otoczeniu firmy stwarza dla niej możliwość korzystnej zmiany.
- **T (*Threats*)** – zagrożenia w otoczeniu firmy (ZOF): wszystko to co w otoczeniu firmy stwarza dla niej niebezpieczeństwo niekorzystnej zmiany.

Analiza SWOT (4)

	MSF Mocne strony firmy	SSF Słabe strony firmy
MOF Możliwości w otoczeniu firmy	MSF i MOF Strategia agresywna	SSF i MOF Strategia konkurencyjna
ZOF Zagrożenia w otoczeniu firmy	MSF i ZOF Strategia konserwatywna	SSF i ZOF Strategia defensywna

Przykład analizy SWOT (1)

Firma elektroniczna produkująca systemy alarmowe

Przykład analizy SWOT (2)

Grupy czynników strategicznych	Stan firmy/otoczenia
MSF	<p>innowacyjny produkt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - modułowy system alarmowy dla budynków pod specjalnym nadzorem - przechowywanie nagrań na bieżąco w chmurze - zasilanie z ogniw paliwowych - skrajnie zminiaturyzowane wielofunkcyjne czujniki <p>wysoka rentowność:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wysoka rentowność sprzedaży - wysoka rentowność kapitału <p>duży kapitał:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wysoka wartość środków trwałych - posiadanie akcji i obligacji - duża ilość środków pieniężnych na rachunkach bankowych <p>dobrze wykwalifikowana załoga:</p> <ul style="list-style-type: none"> - duża wiedza teoretyczna oraz praktyczna pracowników - duże doświadczenie pracowników <p>dobra obsługa klienta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dobre szkolenia - szybki reset systemu po jego zadziałaniu - dogodne warunki gwarancji - infolinia z szyfrem
SSF	brak własnych budynków, konflikty personalne w zarządzie
MOF	korzystne umowy kooperacyjne, brak produktów konkurencyjnych, dostęp do kredytów
ZOF	zagrożona dostawa komponentów z powodu trzęsienia ziemi w Tajlandii, podkupywanie pracowników przez inne firmy

Przykład analizy SWOT (3)

Baza wiedzy SwotOceny.BED:

RESwotOceny.BED

MOSwotOceny.BED

Brak bazy ograniczeń wynika stąd, że analiza SWOT nie robi użytku z negacji warunków dopytywalnych (np. 'złe szkolenia', 'brak dostępu do kredytów') i negacji warunków niedopytywalnych (np. 'nieinnowacyjny produkt', 'słabo wykwalifikowana załoga'), gdyż negacje te nie są prawdą.

Przy analizie SWOT interesują nas tylko warunki, które są prawdą dla każdej z czterech grup czynników strategicznych

Przykład analizy SWOT (4)

Celem bazy wiedzy 'SwotOceny.BED' jest wyznaczenie

- dla rozpatrywanej firmy elektronicznej – strategii o najwyższej ocenie.

Przykład analizy SWOT (5)

Dla oceny wartości wniosków MSF, SSF, MOF, ZOF zastosowano *ocenianie absolutne*.

Obecnie bowiem mamy do czynienia z przypadkami reguł o bardzo różnych liczbach warunków i o różnych atrybutach dla których uśrednianie może fałszować relacje pomiędzy wartościami wniosków:

więcej warunków w niektórych regułach to więcej czynników przemawiających za wnioskiem, co przy analizie SWOT ma znaczenie